

تدوین برنامه درسی سالانه شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی در مقاطع ابتدایی، متوسطه اول، دوم و دانشگاه منور منصوری^۱، حمداله منطری توکلی^۲، نجمه حاجی پور عبایی^۳، زهرا زین الدینی میمند^۴

چکیده

هدف پژوهش حاضر، تدوین برنامه درسی سالانه شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی در مقاطع ابتدایی، متوسطه اول، دوم و دانشگاه بود. (هدف) روش تحقیق از نوع مطالعات کیفی با رویکرد اکتشافی نظام‌مند با استفاده از تحلیل محتوای تلخیصی بود. جامعه آماری پژوهش شامل معلمان، دبیران و اساتید دانشگاهی آشنا با مکتب شهید سلیمانی، دارای حداقل ۱۰ سال سابقه تدریس و تجربه مشارکت در طراحی برنامه درسی در آموزش و پرورش و آموزش عالی بود (۱۸ نفر تا رسیدن به اشباع نظری). ابزار پژوهش شامل مطالعه کتابخانه‌ای نظام‌مند و مصاحبه اکتشافی (نیمه ساختارمند) بود. مصاحبه با در نظر گرفتن شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی (اعتقادی، سیاسی، اخلاقی، جهادی، اجتماعی و ولایت‌مداری) در کتاب‌های هدیه‌های آسمان (ابتدایی)، پیام‌های آسمان/دین و زندگی (متوسطه اول و دوم) و معارف اسلامی (دانشگاه) انجام گردید. (روش) بخش‌های موردبررسی در برنامه درسی شامل اهداف کلی، اهداف جزئی و رفتاری، وسایل موردنیاز، روش تدریس و نحوه ارزشیابی بود. روایی و پایایی ابزار به تأیید رسید. نتایج هر یک از ابعاد به تفکیک شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی و به تفکیک دروس و مقاطع در قالب برنامه درسی آورده شده است. (یافته‌ها)

کلیدواژه‌ها: جهادی، اخلاقی، سردار سلیمانی، دین و زندگی

DOR: [20.1001.1.23225645.1403.13.3.3.8](https://doi.org/10.1001.1.23225645.1403.13.3.3.8)

۱. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران
mansori_m@yahoo.com
۲. دانشیار گروه علوم تربیتی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران
hamdolahmanzari66@gmail.com
۳. استادیار گروه علوم تربیتی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران.
hajipor_n@yahoo.com
۴. استادیار گروه علوم تربیتی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران
zeynaldini_z@yahoo.com

دوره ۱۳، شماره ۳،
پیاپی ۳۳ پاییز ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۴۰۲/۱۰/۲۵
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۳/۰۲/۲۷
صص: ۷۳-۶۹

شاپا: ۵۶۴۵-۲۳۲۲

رتبه علمی

ب

پژوهشی هفت گانه در
JOURNALS.MSRT.IR

برنامه درسی در مدارس باید به دانش آموزان کمک کند تا ضمن تسلط بر مباحث علمی موردنظر؛ توانایی استدلال، تحلیل و ارزشیابی مطالب و تفکر انتقادی را نیز داشته باشند. تفکر انتقادی قدرتی در شخص ایجاد می‌کند که او را برای چالش‌های دنیای به‌سرعت متغیر کنونی آماده می‌سازد (رمضانی و همکاران، ۲۰۱۱). هدف غایی نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران دستیابی به مرتبه‌ای از آمادگی برای تحقق حیات طیبه در همه ابعاد است (سند مبنای نظری تحول بنیادین، ۱۳۹۰) و جهت‌گیری همه اقدامات نظام برنامه‌ریزی درسی آموزش و پرورش به‌منظور تحقق این هدف غایی است. دستیابی دانش‌آموزان به حیات طیبه، جایگاه ویژه‌ای در نظام آموزش و پرورش دارد. از آنجایی که لازمه دستیابی به حیات طیبه دروی از سلطه‌پذیری و سلطه‌گری است، باید برای دانش‌آموزان تبیین شود که جهت دستیابی به مراتبی از حیات طیبه، دوری از سلطه‌پذیری ضروری و مورد تأکید دین مبین اسلام است و لازمه دوری از سلطه‌پذیری، اتخاذ رویکرد مقاومتی است (طلائی و همکاران، ۱۴۰۱). در مکتب شهید سلیمانی بحث سلطه‌ستیزی از ویژگی‌های خاص ایشان است. لذا توجه شایسته نظام برنامه‌ریزی درسی به مکتب شهید سلیمانی و تبیین اهمیت و ضرورت دوری از سلطه‌پذیری و اتخاذ رویکرد مقاومتی، متضمن دستیابی دانش‌آموزان به هدف غایی نظام آموزش و پرورش است. بر این اساس، در برنامه درسی دوری از نظام سلطه و سلطه‌پذیری مورد تأکید می‌باشد (فخار تازه یزدی و همکاران، ۱۴۰۱). مکتب شهید سلیمانی نظام فکری و دکتترین شهید حاج قاسم سلیمانی است که ناشی از باور و اعتقادات و نوع نگاه ایشان به خدا، مقام ولایت و انسانیت بود که قوام و استحکامش بر پایه اصولی است که از متن اسلام و مکتب امام خمینی (ره)، گرفته شده است و رنگ و بوی عملکردهای ایشان نیز از همان اصول برمی‌خیزد و مشروعیت عملکرد او را تأیید می‌کند.

در تبیین مکتب شهید سلیمانی به‌منظور تبیین الگوی تربیتی ناشی از این مکتب، می‌بایست در ابتدا به ویژگی‌ها و شاخص‌های اخلاقی، انسانی، معرفتی و معنوی ایشان توجه داشت. سپهد قاسم سلیمانی با ویژگی‌های متعددی از جمله شجاعت، انقلابی و بی‌تکلف بودن، جهادی عمل کردن، اعتماد به جوانان، توان مدیریتی بالا شناخته می‌شود اما آن ویژگی که بیش از همه موردتوجه عموم مردم قرار دارد مردمی و حضور پیوسته در میدان عمل است که وی را در اذهان، اسطوره ایستادگی کرده است (جهانگرد همکاران، ۱۴۰۲).

با این حال تازه یزدی (۱۴۰۱) به بررسی شاخص‌های تربیتی شهید حاج قاسم سلیمانی پرداخت و نتیجه گرفت که مکتب شهید سلیمانی مکتبی است که بر پایه عمل‌گرایی برنامه‌ریزی می‌شود، پس شاخص تربیتی مطلوب مکتب حاج قاسم عمل‌گرایی است اعتقاد به پیشبرد کارها به صورت جهادی، سخت‌کوشی و مردمی بودن، توجه به مباحث از نگاه عقلانی به برنامه‌ها از

دیگر شاخص‌های تربیت مکتب حاج قاسم است سبک زندگی در هر دو بعد حیات انسان هم فردی و هم جمعی دارای شاخص‌هایی است، در بعد فردی این شاخص‌ها شامل ایمان به خدا و اخلاص، ساده زیستی و دوری از تجملات دنیوی، آداب مطالعه و برنامه‌ریزی و اوقات فراغت می‌شود. زارعی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی نتیجه گرفتند که سه جریان ارتباطی مهم در تشریح جنبه‌های انسانی مکتب شهید سلیمانی قابل مشاهده است: جریان تعاملات اجتماعی (در تعامل بین انسان ذی‌حق و انسان صاحب کرامت)، جریان عبودیت (در تعامل بین وجه خلیفه الهی انسان و وجه صاحب کرامت بودن او. رضائیان، در پژوهشی نتیجه گرفت با عنوان نگاهی به ویژگی‌های سردار مکتب ساز، حاج قاسم سلیمانی، به بررسی ویژگی‌های شهید سلیمانی که او را به فردی مکتب ساز تبدیل کرده، پرداخته است. نتایج بیانگر آن است که شهید سلیمانی، با خارج شدن از مدار فردیت و گسترش سعه وجودی‌اش، بر نفوس انسان‌ها تأثیری قابل توجه گذاشته و در واقع به یک مکتب تبدیل شده است. دهقانی پوده و پاشایی هواسکو (۱۴۰۱)، در پژوهشی نتیجه گرفتند که مکتب حاج قاسم سلیمانی در پنج بُعد معنوی و ارزشی، فردی و رفتاری، فرماندهی و مدیریتی، نظامی و تأثیرگذاری (عملکردی)، قرار دارد و در نهایت پیامد مکتب سلیمانی، سعادت و شهادت است.

با این حال و به‌طور کلی برای ارائه الگو از فرد، نیاز به بررسی اعتقادات محکم و پایدار و خلیات و رفتار اوست و طبق سخن اولیه از بحث تمدن، نیاز به شخصیتی تمدن ساز هست که یکی از عناصر اصلی آن مجری رادمرد و آزاده است تا بتواند به خوبی قانون را اجرا کرده و دست به آزادسازی جامعه از حکومت‌های مستکبر و قانون‌گریز شود. در شناخت ایشان نیاز به واکاوی دقیق بیانات اشخاص هم‌جوار با ایشان است تا با بیانات ایشان، منش و رفتار شهید تجلی یابد؛ از جمله سخنان مقام معظم رهبری درباره این شهید بزرگوار که فرمودند: سال‌ها مجاهدت مخلصانه و شجاعانه در میدان‌های مبارزه با شیاطین و اشرار عالم و سال‌ها آرزوی شهادت در راه خدا، سرانجام سلیمانی عزیز را به این مقام والا رسانید و خون پاک او به دست شقی‌ترین آحاد بشر بر زمین ریخت. هم‌چنین می‌توان اذعان داشت شهید قاسم سلیمانی فردی مبتکر نواندیش بود و از همین رو بود که ایشان را تربیت‌یافته اسلام و مکتب امام خمینی (ره) معرفی کردند (امام خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۸).

بنابراین آنچه ذکر شد، امروز موضوع مکتب تمدن ساز یکی از موضوعات پژوهشی کلیدی در جامعه علمی دنیای اسلام به شمار می‌رود که نیازمند تبدیل شدن به یک جریان قوی علمی است. از این منظر، این پژوهش قصد دارد ضمن بررسی اولیه معنا برای نخستین بار با بیان مبادی تکاملی تمدن فطری اسلامی و نقش شهید سلیمانی بر فراهم آمدن مکتب تمدن ساز، بستر لازم را برای روشن شدن ابعاد کلان موضوع و شکل‌گیری یک جریان تحقیقاتی در زمینه تمدن نوین اسلامی به وجود آورد.

با این حال و به‌طور کلی تربیت اسلامی و ایرانی و حرکت درست در مکتب انقلاب نیازمند الگوهای عملی و افراد شایسته برای الگو قرار دادن دارد و در این راستا با توجه به سجایای اخلاقی شهید قاسم سلیمانی و تأکید مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در اشاعه مکتب حاج قاسم سلیمانی، شناخت ابعاد اخلاقی می‌تواند دید کامل و بصیرت مطلوبی از انتظارات مکتب انقلاب اسلامی در ذهن اقشار مختلف پدید آورد تا همه در توسعه و بهبود ابعاد اخلاقی خویش بکوشند و الگوی شایسته‌ای در این راستا انتخاب کنند. لذا در پژوهش حاضر پژوهشگر در پی پاسخ به این سؤال است که برنامه درسی سالانه شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی در مقاطع ابتدایی، متوسطه اول، دوم و دانشگاه چگونه است؟

روش‌شناسی

روش تحقیق از نوع مطالعات کیفی با رویکرد اکتشافی نظام‌مند با استفاده از تحلیل محتوای تلخیصی بود. جامعه آماری پژوهش شامل معلمان، دبیران و اساتید دانشگاهی آشنا با مکتب شهید سلیمانی، دارای حداقل ۱۰ سال سابقه تدریس و تجربه مشارکت در طراحی برنامه درسی در آموزش و پرورش و آموزش عالی بود. ابتدا لیستی از جامعه آماری تهیه گردید و در ادامه از هر گروه، به ترتیب لیست مصاحبه انجام شد. انجام مصاحبه تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت؛ بنابراین روش نمونه‌گیری هدفمند بود. تعداد مشارکت‌کنندگان در پژوهش، ۱۸ نفر بود. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان

ردیف	نام	جنسیت	سابقه	پست
P1	مرد	۴۶	کارشناسی ارشد	دبیر
P2	زن	۴۳	کارشناسی	دبیر
P3	مرد	۵۰	دکتری	معلم
P4	مرد	۴۰	کارشناسی ارشد	دبیر
P5	مرد	۴۵	کارشناسی	معلم
P6	مرد	۴۰	کارشناسی ارشد	دبیر
P7	مرد	۵۱	دکتری	دبیر
P8	مرد	۵۰	دکتری	استاد

P9	مرد	۴۳	کارشناسی ارشد	دیبر
P10	مرد	۳۸	کارشناسی ارشد	معلم
P11	زن	۴۵	کارشناسی	دیبر
P12	مرد	۴۲	دکتری	استاد
P13	زن	۴۸	کارشناسی ارشد	دیبر
P14	زن	۴۶	دکتری	استاد
P15	مرد	۴۰	کارشناسی	معلم
P16	مرد	۳۹	کارشناسی ارشد	معلم
P17	مرد	۵۶	دکتری	استاد
P18	زن	۵۳	دکتری	استاد

ابزار پژوهش شامل مطالعه کتابخانه‌ای نظام‌مند و مصاحبه اکتشافی (نیمه ساختارمند) بود. مصاحبه با در نظر گرفتن شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی (اعتقادی، سیاسی، اخلاقی، جهادی، اجتماعی و ولایت‌مداری) در کتاب‌های هدیه‌های آسمان (ابتدایی)، پیام‌های آسمان/دین و زندگی (متوسطه اول و دوم) و معارف اسلامی (دانشگاه) انجام گردید.

بخش‌های مورد بررسی در برنامه درسی شامل اهداف کلی، اهداف جزئی و رفتاری، وسایل مورد نیاز، روش تدریس و نحوه ارزشیابی بود.

برای پاسخ به سؤالات تحقیق، ابتدا بر اساس مصاحبه نیمه ساختاریافته، دیدگاه‌های مصاحبه‌شوندگان استخراج و سپس از طریق کدگذاری پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان، کدبندی و مقولات نهایی مشخص و بر اساس آن برنامه درسی نهایی تدوین شد. از مصاحبه‌ها جهت تکمیل و تطبیق عوامل و روابط شناسایی شده در مطالعه کتابخانه‌ای استفاده شد. انجام مصاحبه‌ها بر اساس چارچوب تحلیلی طراحی شده از قبل صورت گرفت. قبل از انجام هر مصاحبه، مصاحبه‌های قبلی تحلیل شده و مبنای مصاحبه جدید قرار گرفتند. روایی ابزار با استفاده از روش‌های روایی سنجی کیفی ذکر شده کنترل و مطلوب ارزیابی شد.

جدول ۲. مشخصات ابزارهای پژوهش

روش	مطالعه کتابخانه‌ای	مصاحبه
ابزار	ب پرسش (پرسشنامه باز پاسخ)	
نمونه مورد مطالعه	منابع اطلاعاتی	منابع انسانی
روایی	انتخاب نسخه‌های معتبر به لحاظ علمی و حقوقی	انتخاب افراد برحسب شایستگی علمی و فنی
	روایی محتوایی رونوشت از دیدگاه متخصصان	روایی محتوایی پرسشنامه از دیدگاه متخصصان
میزان توافق بین کدگذاران و مصححان: ۷۹٪		

اساس انتخاب نمونه این بود که افراد و اطلاعات منتخب بتوانند به شکل‌گیری نظریه و تکرارپذیری یافته‌ها کمک کنند. تکرارپذیری در دو بُعد مدنظر قرار گرفت: ۱. تکرارپذیری لغوی که در آن تولید نتایج مشابه با انتخاب موردهای مشابه هدف بود؛ ۲. تکرارپذیری نظری که در آن تولید نتایج متضاد از طریق انتخاب موردهایی در قطب‌های مخالف هدف بود. در این پژوهش، با ارائه بازخورد به مصاحبه‌شوندگان و قرار دادن آن‌ها در مسیر پژوهش به‌طوری‌که بر نحوه پاسخ‌گوئی آن‌ها تأثیر نگذارد، به‌منظور افزایش روایی درونی اقدام شد. ضمناً، پس از انجام هر مصاحبه، الگوی به‌دست‌آمده تا آن مرحله ارائه می‌شد و در صورتی‌که مصاحبه‌شونده نکاتی را نسبت به الگو داشت، موردبحث قرار می‌داد. این کار پس از انجام مصاحبه انجام می‌شد تا مصاحبه خالی از هرگونه پیش‌فرض و جهت‌گیری انجام شود. همزمان با گردآوری داده‌ها، کار تحلیل آن‌ها طی سه مرحله تحلیل مضمون (پایه، سازمان دهنده و فراگیر) نیز شروع شد. با بررسی دقیق مصاحبه‌ها، کدها، طبقه‌بندی گردیدند؛ مقایسه مداوم، تفاوت‌ها و تشابهات بین این کدها را آشکار نمود؛ طبقات جدا و یا ادغام گردیدند تا نظریه دروند این فرآیند شکل گیرد. منابع و متون موجود نیز در روند تکمیل تئوری مورد استفاده قرار گرفتند. کار گردآوری داده‌ها تا زمانی ادامه یافت که پژوهشگر اطمینان حاصل کند که ادامه کار مطالب تازه‌ای به دانسته‌های او نمی‌افزاید. پس از انجام ۱۸ مصاحبه در طی دوره شش ماه و به‌صورت حضوری و مجازی (به دلیل دوری مسافت)، تحلیل داده‌ها حاکی از اضافه نشدن داده جدید به داده‌های قبلی بود؛ چراکه درصد بالایی از داده‌های مستخرج از مصاحبه‌های آخر تکراری بود؛ بنابراین، با رسیدن به حد اشباع نظری، به مصاحبه‌ها پایان داده شد.

یافته‌های پژوهش

برنامه درسی سالانه مربوط به بعد اعتقادی مکتب شهید قاسم سلیمانی در مقاطع ابتدایی، متوسطه اول، دوم و دانشگاه آورده شده است.

جدول ۳ برنامه درسی سالانه مربوط به بعد اعتقادی مکتب شهید قاسم سلیمانی در

مقطع ابتدایی

عنوان درس: هدیه‌های آسمان	
مقطع تحصیلی: ابتدایی	
اهداف کلی:	دانش آموزان در پایان این درس: با ابعاد اعتقادی مکتب شهید قاسم سلیمانی آشنا می‌شوند.
اهداف جزئی و رفتاری:	۱. آشنایی با مفهوم توحید
	۲. آشنایی با مفهوم معاد
	۳. آشنایی با مفهوم نبوت
	۴. آشنایی با مفهوم امامت
	۵. آشنایی با مفهوم عدل
	۶. آشنایی با مفهوم شهادت
وسایل موردنیاز:	- کتاب
	- فیلم و انیمیشن
	- ضبط برای بخش شعر
روش تدریس:	سخنرانی، نمایش، پرسش و پاسخ
نحوه ارزشیابی:	- ارزشیابی تکوینی و پایانی

جدول ۴. برنامه درسی سالانه مربوط به بعد اعتقادی مکتب شهید قاسم سلیمانی در

مقطع متوسطه اول و دوم

عنوان درس: پیام‌های آسمان/دین و زندگی	
مقطع تحصیلی: متوسطه اول و دوم	
اهداف کلی:	دانش آموزان در پایان این درس: با ابعاد اعتقادی مکتب شهید قاسم سلیمانی آشنا می‌شوند.
اهداف جزئی و رفتاری:	- مصادیق ابعاد اعتقادی مکتب شهید قاسم سلیمانی را در زندگی به کار می‌گیرند.
	- از نظر اعتقادی بسیار تغییر کرده‌اند.
	۱. آشنایی با مفهوم توحید
	۲. آشنایی با مفهوم معاد
	۳. آشنایی با مفهوم نبوت
۴. آشنایی با مفهوم امامت	
۵. آشنایی با مفهوم عدل	

۶. آشنایی با مفهوم شهادت	-	
۷. باور به رابطه بین دنیا و آخرت	-	
۸. اعتقاد به بهشت و آخرت	-	
۹. باور به معصومیت امامان دوازده گانه شیعه	-	
۱۰. باور به ولایت فقیه	-	
۱۱. باور به عدالت الهی بر اساس اعتقاد شیعه	-	
کتاب	-	
فیلم سخنرانی‌های شهید قاسم سلیمانی و شهید مطهری	-	وسایل موردنیاز:
ضبط برای پخش سخنرانی‌ها	-	
سخنرانی، پرسش و پاسخ	-	روش تدریس:
ارزشیابی تکوینی و پایانی	-	نحوه ارزشیابی:

جدول ۵. برنامه درسی سالانه مربوط به بعد اعتقادی مکتب شهید قاسم سلیمانی در

دانشگاه

عنوان درس: معارف اسلامی		
مقطع تحصیلی: کاردانی/کارشناسی		
دانشجویان در پایان این درس:		
اهداف کلی:	-	با ابعاد اعتقادی مکتب شهید قاسم سلیمانی آشنا می‌شوند.
	-	خود را با ابعاد اعتقادی شهید قاسم سلیمانی، همراستا می‌نمایند.
اهداف جزئی و رفتاری:	۱.	باور به تمام مراتب توحید
	۲.	میدانی عمل کردن اندیشه‌های نظری در حوزه توحید
	۳.	میدانی عمل کردن اندیشه‌های نظری در حوزه معاد
	۴.	میدانی عمل کردن اندیشه‌های نظری در حوزه نبوت
	۵.	میدانی عمل کردن اندیشه‌های نظری در حوزه امامت
	۶.	میدانی عمل کردن اندیشه‌های نظری در حوزه عدل
کتاب		
وسایل موردنیاز:	-	فیلم سخنرانی‌های شهید قاسم سلیمانی و شهید مطهری
	-	ضبط برای پخش سخنرانی‌ها
	-	جلسات سخنرانی راویان و نزدیکان شهید قاسم سلیمانی
روش تدریس:	-	سخنرانی، پرسش و پاسخ

نحوه ارزشیابی: - ارزشیابی تکوینی و پایانی

بعد ولایت‌مداری

در این بخش، برنامه درسی سالانه مربوط به بعد ولایت‌مداری مکتب شهید قاسم سلیمانی در مقاطع ابتدایی، متوسطه اول، دوم و دانشگاه آورده شده است.

جدول ۰۶. برنامه درسی سالانه مربوط به بعد ولایت‌مداری مکتب شهید قاسم

سلیمانی در مقطع ابتدایی

عنوان درس: هدیه‌های آسمان

مقطع تحصیلی: ابتدایی

دانش آموزان در پایان این درس:

اهداف کلی: با مفهوم ولایت و ولایت‌مداری در مکتب شهید قاسم سلیمانی آشنا می‌شوند.

- اهداف جزئی و رفتاری:
۱. آشنایی با مفهوم ولایت
 ۲. آشنایی با مفهوم ولایت‌مداری
 ۳. آشنایی با مفهوم ولایت خداوند
 ۴. آشنایی با مفهوم ولایت پیامبر و امامان

- کتاب

وسایل موردنیاز: - فیلم و انیمیشن

- ضبط برای پخش شعر

روش تدریس: سخنرانی، نمایش، پرسش و پاسخ

نحوه ارزشیابی: - ارزشیابی تکوینی و پایانی

جدول ۰۷. برنامه درسی سالانه مربوط به بعد ولایت‌مداری مکتب شهید قاسم

سلیمانی در مقطع متوسطه اول و دوم

عنوان درس: پیام‌های آسمان/دین و زندگی

مقطع تحصیلی: متوسطه اول و دوم

دانش آموزان در پایان این درس:

- اهداف کلی:
- با ابعاد ولایت‌مداری مکتب شهید قاسم سلیمانی آشنا می‌شوند.
 - مصادیق ابعاد ولایت‌مداری مکتب شهید قاسم سلیمانی را در زندگی به کار می‌گیرند.
 - از نظر ولایت‌مداری بسیار تغییر کرده‌اند.

اهداف جزئی ۱. آشنایی با ولایت‌فقیه

و رفتاری:	۲. آشنایی با حوزه‌های ولایت‌مداری
	۳. آشنایی با ملزومات ولایت‌فقیه
	۴. آشنایی با ماهیت ولایت
وسایل موردنیاز:	- کتاب - فیلم سخنرانی‌های شهید قاسم سلیمانی و شهید مطهری - ضبط برای پخش سخنرانی‌ها
روش تدریس:	سخنرانی، پرسش و پاسخ
نحوه ارزشیابی:	- ارزشیابی تکوینی و پایانی

جدول ۰۸. برنامه درسی سالانه مربوط به بعد ولایت‌مداری مکتب شهید قاسم سلیمانی در دانشگاه

عنوان درس: معارف اسلامی	مقطع تحصیلی: کاردانی/کارشناسی
دانشجویان در پایان این درس:	
اهداف کلی:	- با ابعاد ولایت‌مداری مکتب شهید قاسم سلیمانی آشنا می‌شوند. - خود را با ابعاد ولایت‌مداری شهید قاسم سلیمانی، همراستا می‌نمایند.
اهداف جزئی و رفتاری:	آشنایی با: ۱- ولایت مطلقه خداوند بر همه امور تکوینی ۲- ولایت مطلقه خداوند بر همه امور تشریحی ۳- ولایت پیامبر و امامان در امر تشریح ۴- ولایت پیامبر و امامان در امور اجتماعی و سیاسی ۵- ولایت مطلقه فقیه در امور سیاسی و اجتماعی ۶- حقانیت ولایت‌فقیه در فقه شیعه ۷- مطیع محض از ولایت مطلقه فقیه ۸- اعتقاد عمیق به نائب امام زمان بودن حضرت آقا ۹- حوزه‌های ولایت‌مداری (عبادی، سیاسی، نظامی، اجتماعی، فرهنگی) ۱۰- ملزومات ولایت‌مداری ۱۱- عامل وحدت بخش بودن ولایت

۱۲-	نعمت داشتن ولایت	
۱۳-	شکرگزاری نسبت به ولایت	
۱۴-	نسخه شفاعت بودن ولایت	
۱۵-	اتصال ولی فقیه به ائمه معصومین	
۱۶-	نیاز قطعی مملکت به ولایت	
۱۷-	ضرورت تام ولایت مداری	
۱۸-	لزوم اطاعت از ولایت فقیه در ساحات گفتار و رفتار	
۱۹-	لزوم حرکت در مسیر ولایت	
۲۰-	ولایت فقیه، به‌عنوان اصلی از اصول استمرار نظام جمهوری اسلامی ایران	
۲۱-	لزوم مراقبت و اطاعت عامه مردم از ولایت مداری ولی فقیه	
۲۲-	لزوم معرفت و عشق نسبت به ولایت فقیه و ولی فقیه	
۲۳-	ولایت مداری، عامل مشروعیت نظام	
۲۴-	آگاهی سازی مردم از ولایت مداری	
-	کتاب	
-	فیلم سخنرانی‌های شهید قاسم سلیمانی و شهید مطهری	وسایل
-	ضبط برای پخش سخنرانی‌ها	موردنیاز:
-	جلسات سخنرانی راویان و نزدیکان شهید قاسم سلیمانی	
	سخنرانی، پرسش و پاسخ	روش تدریس:
-	ارزشیابی تکوینی و پایانی	نحوه ارزشیابی:

بعد سیاسی

در این بخش، برنامه درسی سالانه مربوط به بعد سیاسی مکتب شهید قاسم سلیمانی در مقاطع ابتدایی، متوسطه اول، دوم و دانشگاه آورده شده است.

جدول ۹. برنامه درسی سالانه مربوط به بعد سیاسی مکتب شهید قاسم سلیمانی در

مقطع ابتدایی

عنوان درس: هدیه‌های آسمان

مقطع تحصیلی: ابتدایی

دانش آموزان در پایان این درس:

با مفهوم دین و سیاست در مکتب شهید قاسم سلیمانی آشنا

اهداف کلی:

می‌شوند.	
اهداف جزئی و رفتاری:	۱. آشنایی با مفهوم سیاست ۲. دفاع از مظلومان ۳. احترام به قانون و قانون اساسی
وسایل موردنیاز:	- کتاب - فیلم و انیمیشن - ضبط برای پخش شعر
روش تدریس:	سخنرانی، نمایش، پرسش و پاسخ
نحوه ارزشیابی:	- ارزشیابی تکوینی و پایانی

جدول ۱۰. برنامه درسی سالانه مربوط به بعد سیاسی مکتب شهید قاسم سلیمانی در مقطع متوسطه اول و دوم

عنوان درس: پیام‌های آسمان/دین و زندگی	
مقطع تحصیلی: متوسطه اول و دوم	
دانش آموزان در پایان این درس:	
اهداف کلی:	- با ابعاد سیاسی مکتب شهید قاسم سلیمانی آشنا می‌شوند. - مصادیق ابعاد سیاسی مکتب شهید قاسم سلیمانی را در زندگی به کار می‌گیرند. - از نظر سیاسی بسیار تغییر کرده‌اند.
اهداف جزئی و رفتاری:	۱. آشنایی با مفهوم دفاع از مظلومان ۲. آشنایی با مفهوم دیانت در سیاست ۳. آشنایی‌ای با آثار مشارکت سیاسی ۴. احترام به شخصیت‌های سیاسی
وسایل موردنیاز:	- کتاب - فیلم سخنرانی‌های شهید قاسم سلیمانی و شهید مطهری - ضبط برای پخش سخنرانی‌ها
روش تدریس:	سخنرانی، پرسش و پاسخ
نحوه ارزشیابی:	- ارزشیابی تکوینی و پایانی

جدول ۱۱. برنامه درسی سالانه مربوط به بعد ولایت‌مداری مکتب شهید قاسم سلیمانی در دانشگاه

عنوان درس: معارف اسلامی	
مقطع تحصیلی: کاردانی/کارشناسی	
دانشجویان در پایان این درس:	
اهداف کلی:	- با ابعاد ولایت‌مداری مکتب شهید قاسم سلیمانی آشنا می‌شوند. - خود را با ابعاد ولایت‌مداری شهید قاسم سلیمانی، همراستا می‌نمایند.
آشنایی با:	
	۱. دفاع از مظلوم فارغ از نژاد، دین، اعتقادات
	۲. عدم جدایی دین از سیاست
	۳. مخالفت با سکولاریسم
	۴. عینیت یافتن دیانت در سیاست و سیاست در دیانت
	۵. کار سیاسی را کار عبادی دانستن
	۶. ضرورت سیاست دیندارانه
	۷. احترام به قانون اساسی
	۸. باور به نظام جمهوری اسلامی
	۹. اعتقاد به رأی مردم
اهداف جزئی و رفتاری:	۱۰. لزوم وحدت در سیاست‌گذاری در کشور
	۱۱. احترام به شخصیت‌های سیاسی همه جناح‌ها
	۱۲. وحدت جریان‌ات معتقد به انقلاب و نظام
	۱۳. لزوم فراجناحانه بودن سیاست
	۱۴. تدبیر در سیاست‌گذاری
	۱۵. لزوم سیاست‌گذاری سنجشگرانه
	۱۶. جامعیت و عقلانیت در سیاست
	۱۷. لزوم سیاست مند بودن
	۱۸. لزوم تحول در طرز تلقی برخی مردم از سیاست
	۱۹. ضرورت برخورداری از دانش، نگرش و رفتار سیاسی مطلوب
	۲۰. ضرورت شفافیت سیاسی
وسایل موردنیاز:	- کتاب

- فیلم سخنرانی‌های شهید قاسم سلیمانی و شهید مطهری	روش تدریس:
- ضبط برای پخش سخنرانی‌ها	سخنرانی، پرسش و پاسخ
- جلسات سخنرانی راویان و نزدیکان شهید قاسم سلیمانی	نحوه ارزشیابی:
	- ارزشیابی تکوینی و پایانی

بعد اجتماعی

در این بخش، برنامه درسی سالانه مربوط به بعد اجتماعی مکتب شهید قاسم سلیمانی در مقاطع ابتدایی، متوسطه اول، دوم و دانشگاه آورده شده است.

جدول ۱۲. برنامه درسی سالانه مربوط به بعد اجتماعی مکتب شهید قاسم سلیمانی

در مقطع ابتدایی

عنوان درس: هدیه‌های آسمان	مقطع تحصیلی: ابتدایی
دانش آموزان در پایان این درس:	اهداف کلی:
با مفهوم ارتباطات و مردم‌داری در مکتب شهید قاسم سلیمانی آشنا می‌شوند.	
۱- آشنایی با مفهوم ارتباطات سالم	اهداف جزئی و رفتاری:
۲- آشنایی با مفهوم مردم‌داری و روابط اجتماعی	
۳- چگونگی ارتباط مناسب با خانواده و دوستان	
۴- چگونگی احترام به دیگران	
- کتاب	وسایل مورد نیاز:
- فیلم و انیمیشن	
- ضبط برای پخش شعر	
روش تدریس:	سخنرانی، نمایش، پرسش و پاسخ
نحوه ارزشیابی:	- ارزشیابی تکوینی و پایانی

جدول ۱۳. برنامه درسی سالانه مربوط به بعد اجتماعی مکتب شهید قاسم سلیمانی

در مقطع متوسطه اول و دوم

عنوان درس: پیام‌های آسمان/دین و زندگی	مقطع تحصیلی: متوسطه اول و دوم
دانش آموزان در پایان این درس:	اهداف کلی:

- با ابعاد اجتماعی مکتب شهید قاسم سلیمانی آشنا می‌شوند.
- مصادیق ابعاد اجتماعی مکتب شهید قاسم سلیمانی را در زندگی به کار می‌گیرند.
- از نظر اجتماعی بسیار تغییر کرده‌اند.

۱. نحوه ارتباط صحیح با والدین	اهداف جزئی و رفتاری:
۲. نحوه صحیح ارتباط با دوستان و خویشاوندان	
۳. ارتباط و محبت به خانواده‌های شهدا	
۴. احترام و محبت به مردم و تکریم آنان	
۵. لزوم مصاحبت با خوبان جامعه	
۶. وحدت و برابری مردم	
۷. حمایت از مظلومان و مستضعفان	

کتاب	وسایل موردنیاز:
فیلم سخنرانی‌های شهید قاسم سلیمانی و شهید مطهری	
ضبط برای پخش سخنرانی‌ها	

سخنرانی، پرسش و پاسخ	روش تدریس:
----------------------	---------------

ارزشیابی تکوینی و پایانی	نحوه ارزشیابی:
--------------------------	-------------------

جدول ۱۴. برنامه درسی سالانه مربوط به بعد اجتماعی مکتب شهید قاسم سلیمانی در دانشگاه

عنوان درس: معارف اسلامی مقطع تحصیلی: کاردانی/کارشناسی	
دانشجویان در پایان این درس:	
اهداف کلی:	- با ابعاد اجتماعی مکتب شهید قاسم سلیمانی آشنا می‌شوند. - خود را با ابعاد اجتماعی شهید قاسم سلیمانی، همراستا می‌نمایند.
اهداف جزئی و رفتاری:	آشنایی با: ۱. شایستگی بالای اجتماع (افراد آن) در دریافت بهترین خدمات ۲. شایستگی بالای اجتماع (افراد آن) در خدمت صادقانه به اجتماع ۳. شایستگی بالای اجتماع (افراد آن) در تعاون و خدمت‌رسانی ۴. تلاش در جهت زدودن نابسامی‌ها و ضعف‌های جامعه

۵. داشتن نظرات کاربردی و شایسته در خصوص ارتقای جایگاه اجتماعی مردم در راستای ابعاد شهید قاسم سلیمانی
۶. بهبود مهارت‌های اجتماعی سازنده و مبتنی بر تعالیم اسلامی

کتاب	-
وسایل	- فیلم سخنرانی‌های شهید قاسم سلیمانی و شهید مطهری
موردنیاز:	- ضبط برای پخش سخنرانی‌ها
	- جلسات سخنرانی راویان و نزدیکان شهید قاسم سلیمانی
روش	سخنرانی، پرسش و پاسخ
تدریس:	
نحوه	- ارزشیابی تکوینی و پایانی
ارزشیابی:	

بعد اخلاقی

در این بخش، برنامه درسی سالانه مربوط به بعد اخلاقی مکتب شهید قاسم سلیمانی در مقاطع ابتدایی، متوسطه اول، دوم و دانشگاه آورده شده است.

جدول ۱۵. برنامه درسی سالانه مربوط به بعد اخلاقی مکتب شهید قاسم سلیمانی در

مقطع ابتدایی

عنوان درس: هدیه‌های آسمان	
مقطع تحصیلی: ابتدایی	
اهداف کلی:	دانش آموزان در پایان این درس: با مفهوم اخلاق فردی و اخلاق اجتماعی در مکتب شهید قاسم سلیمانی آشنا می‌شوند.
اهداف جزئی و رفتاری:	آشنایی با مفهوم:
	۱. درستکاری
	۲. مهربانی
	۳. محبت
	۴. دلسوزی
	۵. شجاعت
	۶. اخلاص
	۷. ساده زیستی

۸. نظافت	
۹. خوش‌رویی	
۱۰. امانت‌داری	
- کتاب	
- فیلم و انیمیشن	وسایل موردنیاز:
- ضبط برای پخش شعر	
سخرانی، نمایش، پرسش و پاسخ	روش تدریس:
- ارزشیابی تکوینی و پایانی	نحوه ارزشیابی:

جدول ۱۶. برنامه درسی سالانه مربوط به بعد اخلاقی مکتب شهید قاسم سلیمانی در مقطع متوسطه اول و دوم

عنوان درس: پیام‌های آسمان/دین و زندگی	
مقطع تحصیلی: متوسطه اول و دوم	
دانش آموزان در پایان این درس:	
- با ابعاد اخلاقی مکتب شهید قاسم سلیمانی آشنا می‌شوند.	
- مصادیق ابعاد اخلاقی مکتب شهید قاسم سلیمانی را در زندگی به کار می‌گیرند.	اهداف کلی:
- از نظر اخلاقی بسیار تغییر کرده‌اند.	
آشنایی با مفهوم:	
۱. ساده زیستی	
۲. تواضع	
۳. ادب و وقار	
۴. زهد	
۵. پارسایی	
۶. رأفت	اهداف جزئی
۷. اخلاق در خدمت دین و برای خدا	و رفتاری:
۸. اخلاق مقتدرانه	
۹. جامعیت در اخلاق	
۱۰. دفاع از مظلومان	
۱۱. ایثار و فداکاری	
۱۲. تکریم دیگران	

۱۳. صلابت و اقتدار در مقابل دشمن	
۱۴. احساس مسئولیت	
۱۵. امانت‌داری	
۱۶. احسان به والدین	
۱۷. عدالت‌خواهی	
وسایل موردنیاز:	- کتاب - فیلم سخنرانی‌های شهید قاسم سلیمانی و شهید مطهری - ضبط برای پخش سخنرانی‌ها
روش تدریس:	سخنرانی، پرسش و پاسخ
نحوه ارزشیابی:	- ارزشیابی تکوینی و پایانی

جدول ۱۷. برنامه درسی سالانه مربوط به بعد اخلاقی مکتب شهید قاسم سلیمانی در دانشگاه

عنوان درس: معارف اسلامی مقطع تحصیلی: کاردانی/کارشناسی	
اهداف کلی:	دانشجویان در پایان این درس: - با ابعاد اخلاقی مکتب شهید قاسم سلیمانی آشنا می‌شوند. - خود را با ابعاد اخلاقی شهید قاسم سلیمانی، همراستا می‌نمایند.
اهداف جزئی و رفتاری:	۱. مقایسه رهبران نظامی ایرانی و سایر کشورها از نظر سجایای اخلاقی ۲. تشریح ابعاد اخلاقی شهید قاسم سلیمانی ۳. تفکیک ابعاد اخلاقی شهید قاسم سلیمانی از نظر فردی و اجتماعی
وسایل موردنیاز:	- کتاب - فیلم سخنرانی‌های شهید قاسم سلیمانی و شهید مطهری - ضبط برای پخش سخنرانی‌ها - جلسات سخنرانی راویان و نزدیکان شهید قاسم سلیمانی
روش تدریس:	سخنرانی، پرسش و پاسخ

نحوه ارزشیابی: - ارزشیابی تکوینی و پایانی

بعد جهادی

در این بخش، برنامه درسی سالانه مربوط به بعد جهادی مکتب شهید قاسم سلیمانی در مقاطع ابتدایی، متوسطه اول، دوم و دانشگاه آورده شده است.

جدول ۱۸. برنامه درسی سالانه مربوط به بعد جهادی مکتب شهید قاسم سلیمانی در

مقطع ابتدایی

عنوان درس: هدیه‌های آسمان	
مقطع تحصیلی: ابتدایی	
دانش آموزان در پایان این درس:	
اهداف کلی:	با مفهوم جهاد در مکتب شهید قاسم سلیمانی آشنا می‌شوند.
آشنایی با مفهوم:	
اهداف جزئی و رفتاری:	۱. نظم و انضباط ۲. مفهوم جهاد و تلاش ۳. احساس تکلیف
- کتاب	
وسایل مورد نیاز:	- فیلم و انیمیشن - ضبط برای پخش شعر
روش تدریس:	سخنرانی، نمایش، پرسش و پاسخ
نحوه ارزشیابی:	- ارزشیابی تکوینی و پایانی

جدول ۱۹. برنامه درسی سالانه مربوط به بعد جهادی مکتب شهید قاسم سلیمانی در

مقطع متوسطه اول و دوم

عنوان درس: پیام‌های آسمان/دین و زندگی	
مقطع تحصیلی: متوسطه اول و دوم	
دانش آموزان در پایان این درس:	
اهداف کلی:	- با ابعاد جهادی مکتب شهید قاسم سلیمانی آشنا می‌شوند. - مصادیق ابعاد جهادی مکتب شهید قاسم سلیمانی را در زندگی به کار می‌گیرند. - از نظر روحیه جهادی بسیار تغییر کرده‌اند.

آشنایی با پیشایندهای جهادی:

۱. سبقت در انجام خوبی‌ها
۲. سرعت عمل به هنگام
۳. درک به موقع موقعیت‌ها و مسئولیت
۴. احساس تکلیف
۵. عزت نفس در پرتو توکل
۶. عزت و همت بلند
۷. مدیریت میدانی
۸. خستگی ناپذیری
۹. انگیزه و شوق به کار
۱۰. ریسک‌پذیری معقول
۱۱. تکیه نکردن به دشمن
۱۲. عاجز ساختن دشمن
۱۳. روحیه شهادت‌طلبی

اهداف جزئی
و رفتاری:

کتاب	-	وسایل
فیلم سخنرانی‌های شهید قاسم سلیمانی و شهید مطهری	-	موردنیاز:
ضبط برای پخش سخنرانی‌ها	-	
سخنرانی، پرسش و پاسخ		روش تدریس:
ارزشیابی تکوینی و پایانی	-	نحوه
		ارزشیابی:

جدول ۲۰. برنامه درسی سالانه مربوط به بعد جهادی مکتب شهید قاسم سلیمانی در دانشگاه

عنوان درس: معارف اسلامی	
مقطع تحصیلی: کاردانی/کارشناسی	
دانشجویان در پایان این درس:	
اهداف کلی:	- با ابعاد جهادی مکتب شهید قاسم سلیمانی آشنا می‌شوند. - خود را با ابعاد جهادی شهید قاسم سلیمانی، همراستا می‌نمایند.
اهداف جزئی و رفتاری:	آشنایی با الزامات جهادی: ۱. جهاد عارفانه

۲. عرفان جهادگرایانه
۳. جهاد عرفانی
۴. عرفان جهادی
۵. دغدغه مندی برای جهاد و تلاش
۶. جهاد، عامل شکوفایی بسیاری استعدادهاى خاص
۷. لزوم زمینه سازی برای رسیدن به مقام جهاد
۸. بهره‌مندی جهاد از آثار منحصربه‌فرد
۹. لزوم برخورداری از روحیه سلحشوری و سلوک جهاد گونه
۱۰. لزوم تدبیر و فراست در سلوک جهادی (سلوک مجتهدانه)
۱۱. نظم و انضباط در رفتار جهادی

- کتاب
- وسایل موردنیاز:
- فیلم سخنرانی‌های شهید قاسم سلیمانی و شهید مطهری
 - ضبط برای پخش سخنرانی‌ها
 - جلسات سخنرانی راویان و نزدیکان شهید قاسم سلیمانی

روش تدریس: سخنرانی، پرسش و پاسخ

نحوه ارزشیابی: - ارزشیابی تکوینی و پایانی

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، تدوین برنامه درسی سالانه شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی در مقاطع ابتدایی، متوسطه اول، دوم و دانشگاه بود. مصاحبه با در نظر گرفتن شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی (اعتقادی، سیاسی، اخلاقی، جهادی، اجتماعی و ولایت‌مداری) در کتاب‌های هدیه‌های آسمان (ابتدایی)، پیام‌های آسمان/دین و زندگی (متوسطه اول و دوم) و معارف اسلامی (دانشگاه) انجام گردید. بخش‌های موردبررسی در برنامه درسی شامل اهداف کلی، اهداف جزئی و رفتاری، وسایل موردنیاز، روش تدریس و نحوه ارزشیابی بود.

آدمی در سنین کودکی تا قبل از بلوغ، نیازمند تربیت والدین و مربیان بیرونی است تا استعدادهايش را به نحو شایسته شکوفا سازند؛ اما از ابتدای سن بلوغ که انسان کم‌کم نسبت به قوای درونی خویش آگاه می‌شود، علاوه بر اینکه همچنان نیازمند تربیت والدین و دیگر مربیان بیرونی است، خود نیز مسئول تربیت و اصلاح شخصیت خویش خواهد بود. چنانچه اگر شخصیت وی در کودکی تحت تربیت نادرستی قرار گرفته و رذیلت‌مند شده، اکنون فرصت اصلاح و بازسازی آن رسیده است. او می‌تواند عزم خویش را در راستای اصلاح و شکل‌گیری مجدد شخصیت اخلاقی جزم کرده و با استفاده از عامل تهذیب نفس و مراقبه، نفس خویش را

متعادل و مطلوب سازد؛ اما فرایند تهذیب نفس در صورتی با موفقیت انجام می‌شود که قبل از آن انسان از طریق حکمت نظری با هست‌ها و نیست‌ها و از طریق حکمت عملی نسبت به تکالیف و وظایف خویش آگاه شود؛ اما در کنار حکمت نیز نیازمند نیروی قوی‌تری به نام ایمان است تا با همراهی آن به سمت بهترین مسیر هدایت شود.

"سنگ بنای باورهای اعتقادی شهید قاسم سلیمانی، اعتقاد و باور به معاد و سرای باقی و شهادت و بهشت و جنت بود. شهید قاسم سلیمانی، زندگی در این دنیا را توقف موقت در یک کاروانسرا می‌دانست و جاودانگی و باقی ماندن زندگی همیشگی را در بهشت و آخرت می‌دانست. ایشان برای ملاقات حضرت حق، لحظه‌شماری می‌کرد. ایشان با خط خودش نوشته بود که خدایا بهشت من جوار توست. ایشان دلتنگ ملاقات دوستان شهیدش بود" (حسینی مجد و همکاران، ۱۴۰۱).

مکتب حاج قاسم سلیمانی که پس از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) شکل گرفت و در اذهان جامعه اسلامی جاری گشت با تکیه بر مفاهیمی همچون ولایت‌مداری، مردمی بودن، اعتدال، روحیه انقلابی و قانون‌مداری، سخت‌کوشی، اخلاص، روحیه انقلابی و قدرت نفس و نگرش متعالی می‌تواند بهترین الگو برای دستیابی به سلامت اخلاقی باشد. در این راستا یکی از مهم‌ترین ملزومات زندگی در جوامع مختلف، اخلاق است (چراغی کوتیانی، ۱۴۰۰). در این زمینه می‌توان گفت همه فلاسفه و مریبان تربیتی از گذشته تا به حال به مسئله اخلاق به‌عنوان یکی از مسائل اساسی پرداخته‌اند و هر یک در نظریه‌های خود به تعبیر و تفسیر اخلاق، رابطه اخلاق با زندگی بشر، وجدان اخلاقی و یا مطلق و نسبی بودن قضایای اخلاقی اشاره کرده‌اند. انسان شدن آدمی، در گروه رسیدن به قلمرو اخلاق و بازشناسی نیک از بد است. به همین دلیل، در قلمرو اخلاق و تربیت اخلاقی، دیدگاه‌های متفاوتی به وجود آمده است. باین‌همه با اینکه بشر امروز در عرصه‌های گوناگون، به‌ویژه در قلمرو علم و فناوری به موفقیت‌های چشمگیر دست‌یافته است، اما در مقوله «اخلاق» و «تربیت اخلاقی» با چالش‌ها و مشکلات زیادی دست‌به‌گریبان است. وجود مسائل و چالش‌های گوناگون غیراخلاقی در جوامع بشری، پرداختن به دیدگاه‌ها و اندیشه‌های جدید و تلاش برای حل کردن این مسائل را ضروری می‌نماید (رجبی، ۱۳۹۹).

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که بعد اعتقادی، بعد ولایت‌مداری، بعد سیاسی، بعد اجتماعی، بعد اخلاقی، بعد جهادی از ابعاد برنامه درسی بر اساس شاخص‌های اساسی مکتب شهید قاسم سلیمانی با نظریه انسان‌شناسی شهید مطهری به‌منظور ارائه برنامه تربیتی مناسب می‌باشد. در این راستا می‌توان گفت که اصولاً تعلیم و تربیت اسلامی دو حوزه ارزش‌های شخصی و ارزش‌های اجتماعی را در برمی‌گیرد و چه بسا دومین حوزه مهم‌تر باشد. بر این اساس باید به مؤلفه‌های اصلی مکتب امام (ره) که بر همین نگاه استوار است، بازگشت، مکتبی که در آن عرفان، فقه، فلسفه و سیاست و حتی مبارزه با ظلم و جهاد یک جا جمع می‌شود. اسلام فقط به

ارزش‌های شخصی و تجربه‌های معنوی فرد تقلیل نمی‌یابد، بلکه نظام ارزش‌های اجتماعی‌اش مورد توجه است (دولت‌پسندی و همکاران، ۱۳۹۹). در عین حال شهید سلیمانی به‌عنوان شاگرد مکتب انقلاب توانست جامع ارزش‌های اخلاق فردی و اجتماعی باشد و این امر اهمیت بسیار زیادی دارد، چون این وجه امتیاز دین‌داری انقلابی از دین‌داری عافیت‌طلبانه و انقلابی‌گری سکولار است. ایشان نمونه موفق از جمع بین معنویت دینی و جامعه‌گرایی ارائه کرده، عرفان را با سیاست و مبارزه‌گره زده است و در مقام عمل آن را در حوزه نظامی نیز اعمال می‌کند. رهبر انقلاب حاج قاسم را «سرباز بدون مرز» معرفی کردند، ایده «جهان‌وطنی» که آن را می‌توان در اندیشه امام خمینی و رهبری دید. در عین حال آنچه از مبانی تربیتی شهید مطهری در ابعاد هستی‌شناسی، انسان‌شناسی، دین‌شناسی و ارزش‌شناسی استنباط می‌شود، این است که دانش‌آموز مدرسه اسلامی در صحنه تراحم امیال به جای آن که تماشاچی باشد و هر وقت به اقتضای عوامل طبیعی و اجتماعی یک میل غالب شد به دنبال آن راه افتد؛ خود با فعالیت فکری و ارادی‌اش نقش تعیین‌کننده و ترجیح‌دهنده را به عهده گیرد. وی با تأمل در وجود خود و توانایی‌های درونی و باطنی خویش هدف اصلی و مسیر سعادت و ترقی حقیقی را با کمک مربی بشناسد. نادیده انگاشتن پیوندهای وجودی خود با دیگران و انکار کردن امکاناتی که برای پیشرفت و تکامل، در پرتو اجتماع و همکاری وجود دارد، مانع خودگرایی و خوباوری می‌شود. در این راستا توجه به تربیت دانش‌آموز انقلابی بر اساس مرکز ثقل اندیشه‌های شهید مطهری در تفاهم با مکتبی حاج قاسم سلیمانی، توجه به بعد اعتقادی، بعد ولایت‌مداری، بعد سیاسی، بعد اجتماعی، بعد اخلاقی، بعد جهادی می‌باشد. به نظر می‌رسد این ابعاد در برگزیده مفاهیمی باشد که می‌تواند دانش‌آموز ایرانی را فردی اخلاق‌مدار، متعهد، انقلابی و تلاشگر تربیت کند. باین‌حال شهادت شهید سلیمانی نشان داد که قلمرو اثر او از ایران و حتی جهان شیعه و اسلام فراتر رفته است. به فرموده رهبری او و دیگر سربازان انقلاب اسلامی هرجایی که امر مقدسی در خطر است و یا ظلمی صورت می‌گیرد، وارد می‌شوند یعنی گستره حضور ما هرجایی است که ارزش‌های کلیدی قداست و عدالت به خطر بیافتد. این بیان رهبر معظم انقلاب ما را دعوت می‌کند که در گستره جهانی فکر کنیم و طراحی‌ها و برنامه‌ریزی‌های تربیتی را به این سو بکشانیم. زمانی سقف فکر ما طرح بحث اتحادیه بین‌الدیانی بود، اما اکنون حتی فراتر از ادیان، به برنامه‌ریزی تربیتی برای جهان دعوت می‌شویم (عباس زاده، ۱۳۹۹). تحقق اهداف متمایز و متعالی انقلاب اسلامی در راستای رشد و کمال آحاد جامعه و بسط عدالت، منوط به استفاده از الگوی مدیریتی متناسب با آن است. چنین الگویی برخاسته از مبانی منحصر به فردی است که با مبانی ماده بنیاد فکری و تمدنی غرب در تعارض است. الگوی مدیریتی و سازمانی مطلوب برای مدل تمدنی در افق انقلاب اسلامی، مبتنی بر ارزش‌های الهی است که مصداق بارز آن در مکتب شهید سلیمانی نمود پیدا کرده است. در برهه‌ای که دستاوردهای انقلاب اسلامی در شروع و طی کردن گام دوم

می‌باشد، شهادت معجزه‌گونه سردار قاسم سلیمانی نقطه عطفی است برای نشان دادن برجسته‌ترین قله دستاوردهای انسانی و معنوی چهل سال اول انقلاب اسلامی، انسانی که تا بالاترین سطوح قابل تصور توانسته طی طریق کند. از این رو لازم است در برنامه‌ریزی درسی و تربیتی برای گام دوم، به سه مؤلفه مطرح شده در بیانات مقام معظم رهبری نسبت به این شهید عزیز که ایشان را تربیت‌یافته «اسلام» و «مکتب امام خمینی» معرفی کردند تکیه کنیم. در عین حال توجه به ابعاد اعتقادی، ولایت‌مداری، سیاسی، اجتماعی، اخلاقی و جهادی که از مطالعه تطبیقی شاخص‌های اساسی مکتب شهید قاسم سلیمانی با نظریه انسان‌شناسی شهید مطهری به‌منظور ارائه برنامه تربیتی مناسب به‌دست‌آمده می‌تواند لزوم برنامه‌ریزی مناسب برای به‌کارگیری آن‌ها در برنامه‌های درسی را نشان دهد. لازم به یادآوری است که رسالت تعلیم و تربیت، آبیاری کردن و پرورش بذره‌های وجودی انسان است تا آن‌ها که زمینه‌ای مستعد و طیب دارند، استعدادهای فطری و خدا‌دی‌شان شکوفا شود و رو به کمال مطلوب که عبودیت حق متعال است به بالندگی خود ادامه دهند. برای رسیدن به چنین هدفی، دست اندکاران لازم است تا علاوه بر شناخت محققانه مکاتب اسلامی، در میدان گسترده جهاد اکبر مجاهدانی خستگی‌ناپذیر باشند که از طریق علم و عمل بتوانند رغبت‌ها و گرایش‌های ذاتی انسان را، آن‌گونه که منابع اصیل انقلاب اسلامی با پشتوانه منابع علمی شهید مطهری و مکتب جهادی حاج قاسم سلیمانی مطرح می‌کنند، بشناسند و به هدف تربیت انسان، معرفتی عمیق داشته باشند.

فهرست منابع

- اسلامی، اسماعیل (۱۴۰۱). جایگاه قرآن در رفتار و عملکرد سردار شهید قاسم سلیمانی. دو فصلنامه مطالعات سبک‌شناختی قرآن کریم، (شماره دوم)، ۲۹۵-۳۱۴.
- امینی، سیدجواد، خلیلی باصری، محسن، محمدی، سید محمود (۲۰۲۰). تبیین منظومه (اعتقادی/رفتاری) سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی به‌عنوان حکمران اسلامی. فصلنامه تخصصی حکمرانی متعالی. ۱(۱)؛ ۱۲۹-۱۶۰.
- تولایی (۲۰۲۱). تبیین مبانی نظام ولایی در مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی. سلسله همایش‌های بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی. دومین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب، ۱-۱.
- جهانگرد زینب، منظری توکلی علیرضا، منظری توکلی حمدالله، کامیابی میترا (۱۴۰۲). تعیین اهداف آموزشی برنامه درسی بر مبنای مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی در درس مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی. سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت؛ ۷ (۳): ۷۸-۸۴.
- چراغی کوتیانی، ابوالفضل (۱۴۰۰). شاخصه‌های جامعه‌شناختی انتظار راهبردی در مکتب

شهید سلیمانی. جامعه مهدوی، ۲(۱)، ۱۱۶-۱۴۴.

حسینی مجد، سید محمدطاها. شوردزی، عرفان (۱۳۹۸). بایسته‌های تولیدات رسانه‌ای در راستای تبیین شخصیت حاج قاسم سلیمانی. مطالعات دینی رسانه ۱(۳۴): ۶۸-۲۶.

خان محمدی، کریم (۱۴۰۱). فرایند شکل‌گیری انسان الگو در فرهنگ رضوی: مثالواره شهید قاسم سلیمانی. فرهنگ رضوی. ۱۰(۴۰)، ۳-۶۳.

دهقانی پوده، ح. پاشایی هولاسو، ا (۱۳۹۹). تدوین الگوی فرماندهی شهید قاسم سلیمانی. مدیریت اسلامی، ۲۸(۲)، ۱۳-۳۷.

رجبی، محمد (۱۳۹۹). شاخصه‌های مکتب شهید سلیمانی در اندیشه آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی). بصیرت و تربیت اسلامی، ۱۷(۵۵)، ۳۱-۵۶.

زارعی، سعدالله (۱۳۹۸). کنکاشی مقدماتی در مکتب سلیمانی، فصلنامه مطالعات راهبردی جهان اسلام، شماره ۷۹.

سالاری راد، معصومه (۱۴۰۱). شاخص‌ترین اوصاف شهید سردار حاج قاسم سلیمانی بر مبنای آیات قرآن کریم. دو فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات فرهنگی اجتماعی حوزه. ۶(۱۲): ۲۷-۴۶.

طلائی، حمیده. جلیلی، حمیده. ملاحسنی، فاطمه. قاسمی، سیدعلیرضا (۱۴۰۱). تبیین و توسعه مؤلفه‌های حرفه‌ای معلم با تأکید بر اندیشه و سبک زندگی شهید قاسم سلیمانی. توسعه حرفه‌ای معلم. ۷(۴): ۱۳-۳۷.

فخار تازه یزدی، صدیقه و ایماندار، خدیجه (۱۴۰۱). تبیین شاخص‌های تربیتی در مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی، نخستین همایش ملی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، شیراز.

مؤمنی، سیدعلی، عباسی شوازی، علی (۱۴۰۰). تبیین ابعاد و مؤلفه‌های مکتب‌ساز شخصیت شهید حاج قاسم سلیمانی به‌عنوان یک قهرمان و تطبیق آن با الگوی تربیت دینی و انقلابی دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی امین. نشریه علمی پژوهش‌های دانش انتظامی دانشگاه علوم انتظامی امین. در حال انتشار.

Ramezani F, Heydari M. (2011). Methods of social education of children based on Quran and Nahjal Balagha. Research in Curriculum Planning; 9(2), 19-6.